8906 26 043

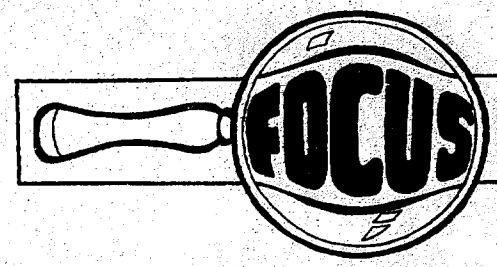

BVD / SBP - rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

A89/015 2104739 21 juni 1989

ONTWIKKELINGEN IN POLEN EN HONGARIJE WEKKEN ELDERS IN OOST-EUROPA BEZORGDHEID

De onlangs in Polen gehouden verkiezingen* en de plechtige herbegrafenis van de leider van de Hongaarse opstand van 1956, Imre NAGY** , hebben geleid tot grote bezorgdheid bij orthodoxe bondgenoten. De consequenties van de in de Sovjet-Unie, Polen en Hongarije ingeslagen wegen van openheid en hervorming zijn voor de behoudende krachten in het communistische kamp pijnlijk zichtbaar worden, reden waarom in die kring steeds luider gewaarschuwd wordt tegen de gevaren van de door GORBACHEV geïnitieerde politiek. Roemenië gaat zelfs zover dat het voor de begin juli geplande Warschaupact-top de gevolgen van de ontwikkelingen in Hongarije op de agenda geplaatst wil zien.

---

*Zie FOCUS A89/013 Nieuwe patstelling na parlementsverkiezingen in Polen.
**Zie FOCUS A89/014 Positie Hongaarse partijleider uiterst wankel na herbegrafenis NAGY.

ONTWIKKELINGEN IN POLEN EN HONGARIJE WEKKEN ELDERS IN OOST-EUROPA BEZORGDHEID

De scheiding der geesten binnen Oost-Europa, die zich reeds kort na de afkondiging van Michael GORBACHEVs ambitieuze hervormingsplannen openbaarde, leidt meer en meer tot blokvorming binnen het Oostblok. Eind vorig jaar werd duidelijk dat met name vanuit Oost-Berlijn gewerkt werd aan een bundeling van verontruste broederstaten, die de "verworvenheden van het socialisme" bedreigd zagen.* Het zag er toen naar uit dat vooral de DDR, Roemenië en Tsjechoslowakije op de rem wensten te staan. Nu blijkt echter dat ook Bulgarije niet in staat is het louter met de mond beleden hervormingsbeleid vorm te geven en steeds meer aansluiting zoekt bij het conservatieve kamp.

Dit betekent dat GORBACHEV zich in zijn hervormingsstreven feitelijk slechts gesteund weet door twee bondgenoten: Polen en Hongarije. Maar in deze staten voltrekken de politieke veranderingen zich wel in een ongekend hoog tempo. Voorlopige hoogtepunten in dit proces waren in Polen de onlangs gehouden verkiezingen, die een desastreus verloop kenden voor de communistische partij en in Hongarije de afrekening met het verleden door het eerherstel en de herbegrafenis van Imre NAGY, de opgehangen leider van de opstand van 1956.

Beide gebeurtenissen betekenden een politieke aardverschuiving in de betrokken landen, doch de schok werd evenzeer gevoeld in de socialistische buurlanden. Was er voorheen in deze staten nog sprake van afkeurend gemor, nu lijkt voor deze regimes het moment aangebroken hun stem luider te verheffen. Roemenië, zelfgeproclameerde kampioen van het ware communisme, zag in de herbegrafenis van NAGY aanleiding voor een fel officieel protest bij de Hongaarse regering. Niet helemaal duidelijk is waar het zeer precies zit in Boekarest. De Roemeense pers veroordeelde de plechtigheden als "anti-socialistisch, nationaal-chauvinistisch en revisionistisch" en schrijvers van ingezonden brieven noemden de deelnemers "fascisten en anti-socialisten die het gemunt hebben op de verenigde socialistische arbeiderspartij van Hongarije, het socialisme en het Warschaupact". Vooral de aanwezigheid van enkele Roemeense dissidenten bij de NAGY-herdenking op het Heldenplein en de daar gehoorde beschuldigingen over de slechte behandeling van de Hongaarse minderheid in Roemenië, hebben het regime-CEAUSESCU waarschijnlijk in woede doen ontsteken.

De onvrede in Boekarest ging zelfs zover, dat - naar betrouwbare bronnen weten te melden - gevraagd is de ontwikkelingen in Hongarije te bespreken tijdens de aanstaande Warschaupact-top. Dit initiatief zou niet verworpen zijn, zodat het aannemelijk is dat het onderwerp op de officiële agenda zal prijken van de vergadering die waarschijnlijk begin juli zal plaatsvinden.

Dat het Roemeense voorstel steun vindt bij andere verontruste broederstaten mag geen verwondering wekken. Ook daar wordt namelijk steeds openlijker de onvrede geventileerd die er bestaat ten aanzien van de door Moskou, Warschau en Boedapest ingeslagen weg.

De Tsjechoslowaakse partijleider JAKES moest tijdens een CC-Plenum van zijn partij op 15 juni jl. in Praag moeite doen om zich niet al te negatief uit te laten over de ontwikkelingen in Hongarije en Polen. Hij wees erop dat in eigen kring onzekerheid ontstaan was vanwege de gesprekken van de CP-en in Warschau en Boedapest met oppositiegroepen over het afstaan van politieke macht. "Reden waarom bij ons menig partijlid zich weifelend en passief opstelt; zorgen over

---

*Zie FOCUS A88/027 DDR werkt aan anti-perestroika-troika.

de ontwikkelingen in Polen en Hongarije, waar ingrijpende veranderingen ten aanzien van de partij in de maatschappij plaatsvinden, tonen hun effect". De Tsjechoslowaakse partijleider beloofde de Hongaarse en Poolse zusterpartijen ondersteuning bij de "vernieuwing van het socialisme", doch onderstreepte tegelijk dat het bovenal belangrijk is dat de partij haar controle over de ontwikkelingen niet verliest.

Enkele dagen later kritiseerden de Tsjechoslowaakse media de toonzetting van de redevoeringen bij de NAGY-herdenking, die getuigden van "een anti-Sovjet en antisocialistische geest". Het officiële partijblad Rude Pravo schreef dat in Tsjechoslowakije niemand tegen vernieuwing van het socialisme in Hongarije is, maar dat men moet begrijpen dat in Praag de huidige ontwikkelingen met bezorgdheid gevolgd worden.
De verhoudingen tussen Hongarije en Tsjechoslowakije zijn overigens de laatste maanden toch al aanmerkelijk verslechterd, onder meer door het Hongaarse besluit om de bouw van een omstreden stuwdam stil te leggen en door de weergave in de media van een interview met de voorman van de Praagse Lente, Alexander DUBCEK.*

Binnen het koor van dit "afwijzingsfront", is tot op heden een openlijke stellingname van de DDR achterwege gebleven, zowel ten aanzien van Polen, als van Hongarije. Het praktisch geheel doodzwijgen van de Poolse parlementsverkiezingen - een item dat voorheen breed werd uitgementen in de Oostduitse pers - is echter even veelzeggend als een afkeurend commentaar. De standpunten van de Oost-Duitsers zijn overduidelijk. HONECKER c.s. bekenden onlangs nog op niet mis te verstane wijze kleur door waarderend te spreken over het legeringrijpen tegen de protesterende studenten in Peking, waarmee de DDR zich bevond in het illustere gezelschap van Cuba en Vietnam. Ook hier bleek al hoe groot de kloof met Hongarije intussen is, dat binnen het Oostblok met de meest krachtige bewoordingen het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede veroordeelde.

De desintegratie van het Oostblok schrijdt voort, waarbij er voor Warschau en Boedapest al lang geen weg terug meer is. Vóór hen ligt nog een lange weg, met vele hindernissen, en zij verkeren nog volkomen in het ongewisse over waar het eindpunt ligt. De broederstaten kijken intussen toe met ingehouden adem. De Sovjet-Unie, omdat deze zeer gebaat is bij het welslagen van hervormingen die ook in eigen huis noodzakelijk geacht worden. Ook zal het Kremlin gespannen toezien of men in beide landen niet afdwaalt op ongewenste zijpaden. In dit verband is het veelbetekenend dat in een TASS-commentaar** weliswaar waarderend gesproken werd over het eerherstel van NAGY in het kader van nationale verzoening en afrekening met een ongelukkig verleden, maar dat tegelijkertijd de aanvallen van enkele sprekers op de Hongaarse CP, de Sovjet-Unie en het socialisme in het algemeen, onaanvaardbaar genoemd werden.
De andere lidstaten van het Warschaupact houden evenzeer hun adem in, omdat succes of falen van de Poolse en Hongaarse expirimenten medebepalend zal zijn voor de mate waarin ook zij gedwongen zullen zijn hun behoudende koers te laten varen.

---

*Zie FOCUS A89/010 Verkoeling in relatie Tsjechoslowakije-Hongarije.
**TASS-commentator Alexander KONDRASHEV op 20 juni 1989